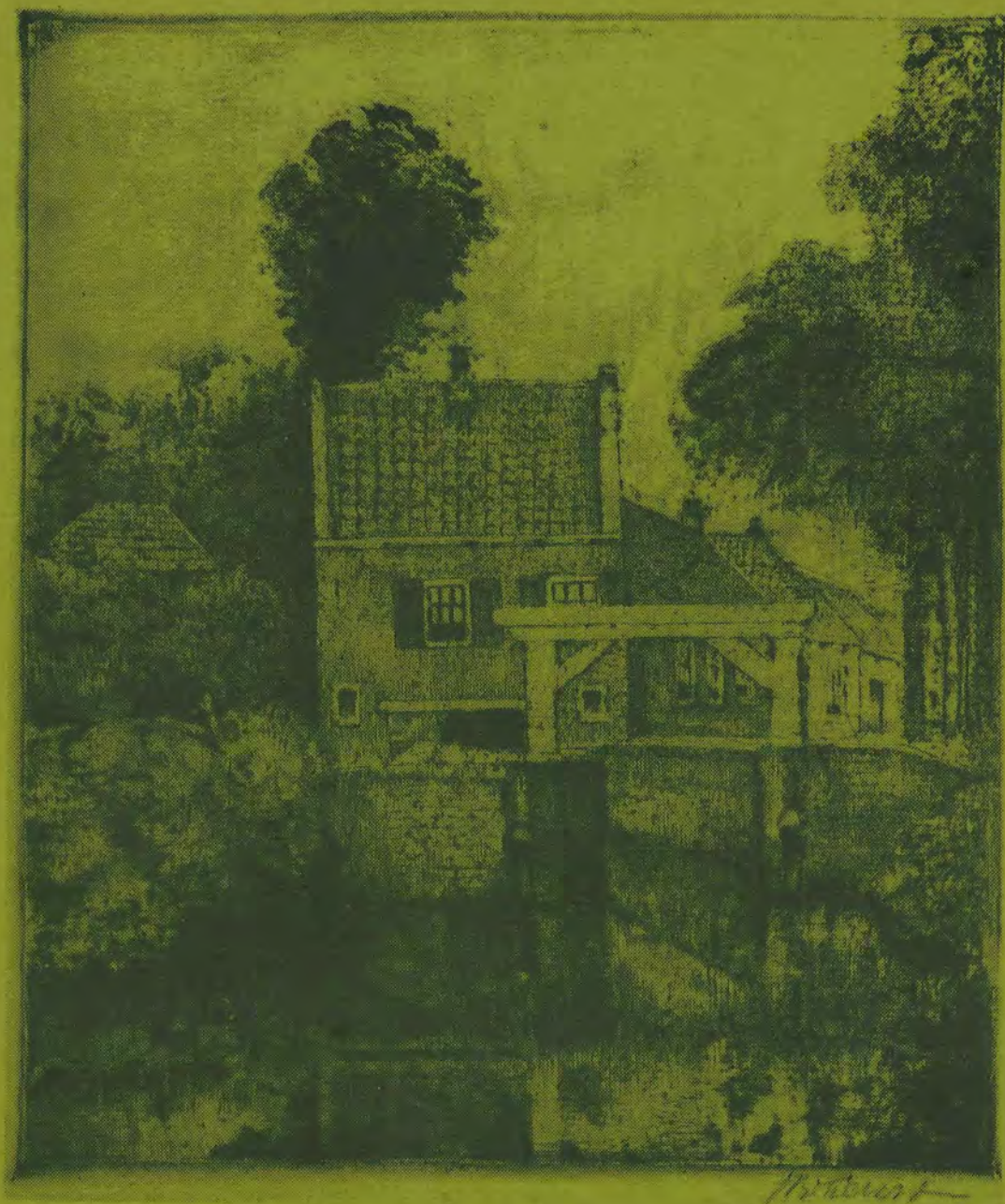




Historische Kring Maarssen

Wilt U...

- een huis, bungalow, flat of boerderij kopen of verkopen?
- een taxatie laten verrichten door beëdigde taxateurs?
- een passende verzekering sluiten?
- een financiering of hypotheek nemen?
- of alleen een persoonlijk advies over deze zaken?

**Makelaars en taxateurs
erkend assurantie agenten**



bel dan:

Maarssen, Raadhuisstraat 21 A
Telefoon 03465 - 4644

Maarssenbroek-
Duivenkamp

Loenen a/d. Vecht, Brugstraat 6
Telefoon 02943-3944



radio- en tv - speciaalzaak

B. Huis in 't Veld - Diependaalsedijk 1

Maarssen - Telefoon 03465 - 2081

**Goud en zilver kopen
is een kwestie van
vertrouwen!**

**KIES DAAROM:
JUWELIER - HORLOGER**



Kaatsbaan 28 - Maarssen - Telefoon 03465 - 1806

Orgaan van de „Historische Kring Maarssen“

(Opgericht 11 sept. 1972, goedgekeurd bij k.b. van 25 april 1973)

Bestuur

Drs. D. Dekker, voorzitter
J. H. Witte, secretaris
Klokjeslaan 10
tel. : 03465-2117
N. van Tricht, penningmeester
giro: 2907376

Mevr. A. H. Hogenhout-Hofman
Mevr. S. W. Talen-Stooker
A. de Zwart
Mevr. J. G. Zwijns-Brink

Redactie

J. N. Servaas, D. v. d. Berg, D. Dekker en A. de Zwart

Raadhoven

Raadhoven staat op de monumentenlijst (artikel 9 van de monumentenwet)! Onder de kadastrale aanduiding: sectia A, nummer 2762, lezen we op de lijst van onroerende monumenten in de gemeente Maarssen:

"Herengracht 20 - Raadhoven, fraai 17e eeuws landhuis met vooruitspringende mid-denpartij. Voorplaats met hoog ijzeren hek met lange spijlen, en toegangshek geflankeerd door gemetselde stenen pijlers; tuin."

Raadhoven wordt al vermeld op een kaart van 1660 die bij Jacob Colom in Amsterdam gedrukt werd en die getekend was door Julius Mulhuyzen.

In tegenstelling tot vele andere 17de eeuwse landhuizen, die een wolfdak hebben (vier dakvlakken), heeft Raadhoven slechts twee dakvlakken, een zadeldak. Ook in andere opzichten mogen we van een sobere, maar daarom niet minder fraaie, bouwstijl spreken. Zo heeft het gebouw slechts twee verdiepingen en een opvallend smalle daklijst. De parallelie tussen tympaan en de twee dakkapellen onderstreept de strak volgehouden soberheid. Het is jammer dat het evenwicht verstoord wordt door een later aangebracht dakraam. Het middenstuk van de voorgevel is slechts weinig naar boven geplaatst, maar toch zoveel, dat dit, mede door de smalle raamlijsten naast de voordeur, eentonigheid in de voorgevel voorkomt. Evenals Goudestein heeft (had) Raadhoven zijn hoofdingang aan de Diependaalse Dijk. De toegangspoort daar werd smaller, toen de huidige bewoners (Het Leger des Heils) in de twintiger jaren aan de Diependaalse Dijk een gebouwtje lieten oprichten voor hun samenkomsten. De laatste bewoner die met gerij door deze poort kwam, was Johan G. F. Schaap, geb. 17 juli 1837 te Amsterdam. Na zijn vertrek in 1903 werd Raadhoven enige jaren bewoond door drie kunstschilders, zoals wijlen P. G. F. Reith ons liet weten in zijn boek: "Maarssen rond 1900". De auteur herinnerde zich twee namen van die kunstschilders: Ranz en Nardus. J. G. F. Schaap, mede-oprichter van de Maarssense afdeling van de Nederlandse Protestantenvond, sluit de lange rij van bewoners die Raadhoven de staatsie hebben gegeven, waarom het gevraagd had, toen het gebouwd werd.

Maar sinds het begin van deze eeuw vervult het gebouw de nuttige functie van correc-



tor van maatschappelijke gebreken: opvoedingscentrum voor verwaarloosde jongens en tehuis van het barmhartige Leger des Heils.

In het begin van de vorige eeuw heeft Raadhoven, evenals vele andere landhuizen enige jaren als "ledig huis" te boek gestaan. Daarvoor, toen het nog geflankeerd werd door het stadsbuiten Vechtleven, heeft de schout van Maarssenveen, J. van der Helm het huis bewoond en na het ledig staan: Willem Huydecoper van Nigtevegt.

We zijn ons bewust dat we met dit kleine verhaaltje allesbehalve de geschiedenis van Raadhoven hebben geschreven. Het feit, dat de heer E. J. Rinsma in deze aflevering de geschiedenis schrijft van het Maarssense Leger des Heils en... onze bezorgdheid over de toekomst van Raadhoven, dat binnenkort door het Leger des Heils wordt verlaten, deden bij ons de dringende vraag opkomen: "Hoe denkt het gemeentebestuur over de toekomst van Raadhoven?"

Daarom zijn we zo blij met de in de aanhef gesignaleerde beschrijving van Raadhoven door de vroege vaders van Maarssen zelf:

"Raadhoven, fraai 17de eeuws landhuis."

Dick Dekker.

Een geschenk

Van de Conservator van de "Van de Pollstichting" te Zeist ontvingen wij enige tijd geleden een foto van een fraai ingelijste tekening die zich bevindt in het Slot Zeist. Het stelt voor de inhuldiging van Joan Huydecoper als Heer van Maarssenveen en Neerdijk op 13 augustus 1641. De "Hulde" wordt hem gebracht door de schout van Maarssenveen Jacob Augusteyn, vergezeld van de schepenen met op de achtergrond rechts de burgers. De notabelen houden eerbiedig de hoed in de hand. Hun namen zijn: (we weten uiteraard niet in welke volgorde ze staan) Jan Cornelisz van Nien-

koop, Claes van Eyck, Harmen Jansz Snel, Dirck Pauwelsen (van Hoef?) en Cornelis Cornelisse Calckbrander.

Mr. Joan Huydecoper 10. 8. 1637 door Koningin Christina in de Zweedse adelstand verheven mocht zich Ridder noemen.

In 1640 had hij van de Staten van Utrecht de Heerlijkheid Maarssenveen gekocht. Hiertoe behoorde ook een gedeelte dat voordien tot Maarssen behoord had. Dit deel waarin zijn hofstede Goudensteyn gelegen was, werd Nieuw Maarssenveen genoemd in tegenstelling tot het gedeelte voorbij of over de Zogwetering, dat Oud Maarssenveen genoemd



werd.
Neerdijk was een gedeelte van Oud Maarssen-
veen, zo geeft een kaart uit die tijd het nl.
aan en wel het gebied tussen de Zogwetering,
Maarssseveensevaardijk en Nedereindse-
vaart, waar nu de Herenweg en de Oudedijk
in liggen.

Eén van de twee jongens op de tekening in
zijn gezelschap zal zeer waarschijnlijk zijn
oudste zoon Joan zijn. Deze was 21. 2. 1625
te Amsterdam geboren en zou later de tweede
Heer van Maarssenveen worden.

R. Pos.

Baker- en kinderrijmen in 1870 te Maarssen

Groen, groen grasje,
Melk in m'n kastje,
Melk in m'n kommetje,
Is dat geen aardig jongetje?
Wie het laatste tikje krijgt is vrij
Van de hele schutterij.

Dit aftelrijmpje kon men in Maarssen horen
in 1870, althans volgens Dr. J. van Vloten,
die het rijmpje opnam in zijn verzameling:
Nederlandse Baker- en Kinderrijmen, in
1872 verschenen bij uitgever Sijthoff in Lei-
den.

Bij vele rijmen en versjes vermeldde de au-
teur de namen van steden en dorpen, waar de
kinderrijmen waren gehoord en opgetekend.
Dr. J. van Vloten, doctor in de godgeleerd-
heid, maar ook letterkundig essayist en
schrijver van een Beknopte Geschiedenis der
Nieuwe Letteren, wist niet elk versje te lo-
caliseren. Soms deed hij het met streek-
namen als: Friesland en Zaanstreek. Dik-
wijls bleef hij in gebreke, maar bij talrijke
rijmen vermeldt hij de plaatsnamen: Tiel,
Blitterswijck (n. Limburg) en Maarssen!
Je vraagt je dan af: wie waren zijn infor-

manten? Zelf heeft hij niet in Maarssen ge-
woond, maar zijn familienaam komen we al
tegen in 1789, als naam van de bewoner en
eigenaar van respectievelijk Vechtzicht en
Veldzicht, buitenverblijven die tot + 1880 aan
de Binnenweg stonden. Ook later woonden
er Van Vloten in Maarssen (zie onze perio-
diek jg. 3, no. 2, artikel E. J. Rinsma).
Waarschijnlijk dus hebben familieleden hem
geholpen bij het samenstellen van genoemde
verzameling, die voor dialectstudie en de
filologie in het algemeen van onschatbare
betekenis is.

Zo komen er in vele rijmpjes niet meer ge-
bruikte dialectwoorden voor. Soms hebben de
woorden geen betekenis en zijn ze gevormd
om te allitereren, zoals in het in Maarssen
opgetekende aftelrijmpje:

Engel, drengel, drongel, dros,
met het mondje van de vos.
Een minuutje
Papetuutje
Wee, wie, wa, weg.

Het woordje dros zou een andere vorm kun-
nen zijn van droes = 1) duivel, 2) zweer,

gezwel.

Dr. J. van Vloten heeft met zijn verzameling belangstelling gevraagd voor wat vele eeuwen lang in ons volk heeft geleefd. Het is bekend, dat vele kinderrijmen samenhangen met volksverhalen. Andere zijn tijdgebonden en herinneren aan historische gebeurtenissen, zoals de Franse bezetting aan het eind van de achttiende eeuw en de daarop volgende Engelse, mislukte, invasie:

In Maarssen hadden de kinderen volgens Van Vloten het aftelrijmpje:

Onder de groene bomen,
Daar liet een Engels schip;
De Fransen zijn gekomen,
Ze zijn zo rijk als ik,
Ze dragen hoeden met pluimen,
Van rikke, tikke, truimen,
Van rien, tien, twintig (enz. tot honderd).

Van Vloten heeft zich, behoudens dan de vermelding zo nu en dan, van plaatsnamen, niet beijverd om de achtergronden te onderzoeken van het materiaal dat hij bijeengebracht had. Een poging daartoe deed Dr. G. J. Bakenoogen met zijn: Folkloristische verzameling van 1893. Het verschijnen van deelstudies daarna wettigt de hoop dat er nog eens een samenvattende studie komt.

Bij Van Vloten constateren we het romantisch verlangen naar het terugroepen van de sfeer in het kinderleven van weleer.

Ofschoon we zouden kunnen volstaan met te verwijzen naar de genoemde: Nederlandse Baker- en Kinderrijmen, waarvan in 1969 een mooie facsimile-uitgave verscheen bij Kruseman in Den Haag, menen we goed te doen met het citeren van nog enige rijmen die Dr. J. van Vloten localiseerde in Maarssen. Bij het lezen van die verzen, moet men zich bewust blijven, dat er varianten bestaan, die in ongekuste vorm de drukproef bij Van Vloten niet gehaald hebben. Hoewel de auteur daarover niet rept, geloven we dat de zogenaamde ruwe varianten uit onze kinderjaren, misschien in andere bewoordingen, ook in de negentiende eeuw voorkwamen.

Het eerste citaat zouden we met verwijzing naar de "plassen" plaatsgebonden kunnen noemen.

Klop, klop hamertje;
Wie is er op mijn kamertje?
Een klein meisje,
Wat heeft ze in d'r hand?
Een klein boekje
Wat staat daarin te lezen?
Mijn vader en mijn moeder
Die slapen bij elkaar,
En ik slaap in mijn kribbetje.
Het kribbetje moest gemaakt;
Toen sliep ik in het laken.
Het laken moest gewassen.
Toen sliep ik in de plassen.
De plassen waren te diep;
Toen sliep ik in het riet.
Het riet dat was te scherp;
Toen sliep ik in de kerk.
De kerk was te lang;
Toen sliep ik bij de slang.
De slang die wou me bijten;
Toen sliep ik bij de geiten.
De geit die wou me stoten
met alle vier zijn poten.

A, b, c, d, e, f, g,
Meester die jongens brengen knikkers mee.
Drommelse jongen, je mag niet klikken,
Anders krijg je zeven tikken,
Zeven tikken met de plak, 1)
Hoor je, lelijke klikkenzak, 1)
Zeven tikken met de tang. 1)
Meester ik ben voor jou niet bang!

1) Ter ondersteuning van het gezag had de meester in de goede oude tijd een "hand-placke" of een "wackeren roede" van wilgentakken tot zijn beschikking.

We eindigen met:

"Tene miene mutten
tien pond grutten
tien pond kaas
Iene miene mutten is de baas."

en... met de hoopvolle verwachting dat oudere Maarssenaars onze secretaris gaan bedelven onder oude kinderrijmen, zodat wetenschap en onze Kring met die versjes hun voordeel kunnen doen.

Dick Dekker.

De makkers van Maarssen

Inleiding

Spelen met nostalgia is een geliefde bezigheid geworden. Maar even gemakkelijk is

het, voorbij te toestaan op te halen die het tegenovergestelde doen: onze weerzin opwekken. Sterker, die ons het boek der his-

torie voorgoed zouden doen dichtslaan. Dergelijke toestanden waren er ook in Maarssen in het eerste deel van deze eeuw. Tot degenen die er iets aan hebben gedaan, behoren niet in het minst de Makkers van Maarssen, de soldaten van het Leger des Heils. Zij ontwikkelden effectieve stootkracht in de strijd tegen geestelijke en materiële nood.

We hebben daarom in het hiervolgende iets van het verleden van het korps Maarssen willen vastleggen. Terwille van het juiste inzicht geven we eerst de karakteristiek van het Leger: onder meer het doel en de werkwijze. Daarna gaan we de plaatselijke omstandigheden van destijds na: hoe waren de toestanden in die zin dat het Leger in ons dorp een arbeidsveld zag liggen en het korps Maarssen van de grond kon komen. Tenslotte een verslag van de activiteiten van het korps aan de hand van bestaande informatie en enkele interviews.

Eerste doel: evangeliseren

Het Leger des Heils is een kerkgenootschap, al noemt het zich liever een beweging. Het bedient geen sakramenten. Het Leger is daarom als "non-sakramentele" kerk deel van de Wereldraad van Kerken. Evangeliseren staat voorop. Artikel 1 van de Statuten luidt:

Het Leger is een godsdienstige organisatie, samengesteld uit personen die zich uit liefde tot God en hun medemensen samen verbonden hebben met het doel: de uitbreiding van het Koninkrijk Gods op aarde, door een ieder te brengen tot overgave aan Jezus Christus. Die evangelisatie-arbeid gaat samen met maatschappelijk werk. Een biograaf van William Booth, de oprichter van het Leger des Heils, schrijft: "William Booth heeft leren inzien dat hij eerst tegen de ergste maatschappelijke toestanden in het geweer moest komen voor hij de massa, zelfs met de grote macht die hij inmiddels in het leven had geroepen, met het genezend heil der religie in aanraking kon brengen." We zullen in het volgende dan ook, behalve aan de onkerkelijkheid aandacht besteden aan de sociale nood.

Vanwaar eigenlijk sociale nood?

Tot diep in de vorige eeuw heerste er in Europa van na de Franse tijd - ook in ons land - een afzichtelijk pauperisme in de steden en op het land. Hoe kwam dat? Nederland had zijn agrarisch karakter lang behouden. Onze landbouw had namelijk een groot aandeel in de export naar landen als Engeland

en Duitsland. Deze naties waren hard aan het industrialiseren en besteedden daarom minder aandacht aan hun akkerbouw en veehouderij. Daarnaast was er in onze steden een ambachtelijke industrie en waren ook scheepvaart en handel belangrijke bestaansmiddelen. Strikt economisch gezien was er in die dagen geen behoefte aan de moderne industrie. Er was ook wel werk maar die werd laag betaald en was veel minder geregeld. En ook toen kwamen er crises voor en werkloosheid. Bovendien dacht men nog niet in termen van werkgelegenheid en was er van sociale wetgeving, zoals we die tegenwoordig kennen, geen sprake.

De paupers waren er nu eenmaal en vormden geen "probleem". De opvattingen ten aanzien van de arbeid waren geheel anders dan nu. Arbeid was geen recht, maar een gunst door de werkgever aan de werklieden geschonken. Naar de heersende conservatieve opvattingen was deze situatie een natuurlijk produkt van economische en maatschappelijke verhoudingen. In de door God gewilde orde was de rijkdom in handen van weinigen gesteld en deze kwam iedereen ten goede, of doordat de rijken arbeid verschafden of anders wel door liefdadigheid en armenzorg.

Het proletariaat

De landbouw floreerde totdat in de zeventiger jaren de grote landbouwkrisis kwam. Leiden in last. Ons land had - in tegenstelling tot de omringende landen - nog geen belangrijke moderne industrie, dus onvoldoende vervangende werkgelegenheid. In het bijzonder kregen boeren en arbeiders in de stad en op het land het zwaar te verduren. Het roer werd omgegooid: in de periode 1870 tot 1890 kwam de industrie in ons land snel op.

Maar dat betekende nog allerm minst een vetpot voor het volk. Integendeel. Er groeide in de steden een verkommerend proletariaat. Engeland - het klassieke voorbeeld - had die vorming van het proletariaat al in de eerste helft van de vorige eeuw te zien gegeven. De Engelse fabrieksarbeiders werden daar weergaloos uitgebuit. Juist deze toestanden hebben het optreden van een Karl Marx, een William Booth en vele anderen tot gevolg gehad. Ze brachten Booth tot zijn evangelisatiesamenkomsten met de armen van Oost-Londen in de zogenaamde Slums. De opmars van het Leger begon in 1865, aanvankelijk onder de naam East London Mission, later Salvation Army genoemd.

Bovendien was reeds over de hele wereld - ook in Engeland en Nederland - een kloof



ontstaan tussen de religie en de massa die steeds breder werd. Het aantal mensen dat geen kontakt meer had met kerk of godsdienst groeide gestaag.

Nederland rijk, het volk arm
Nederland was in de loop van de negentiende eeuw rijk geworden. De agrarische export, de opkomende industrie, onze doorvoerhandel, de stoomvaart en de koloniën hadden van Nederland een rijk land gemaakt. Maar ondanks dat liet de economische toestand van een groot deel van de plattelands- en de fabrieksbevolking zeer veel te wensen over. Het aantal geestelijke en maatschappelijke schipbreukelingen was - evenals in Engeland - groot.

Het is duidelijk dat en de groeiende onkerkelijkheid in de grote steden en de materiële nood in de maatschappij van toen het Leger ook in ons land voldoende emplooi bood. Dat de arbeiders tenslotte hun deel kregen van de rijkdom, is een wezenlijk ander punt. De materiële vooruitgang kwam tot stand door de vorderingen van wetenschap en techniek en mede door de vakbeweging die de arbeiders tot een macht maakte. Omstreeks 1900 waren de vakverenigingen sterk genoeg om enig sukses te boeken.

1. VAN LONDEN NAAR MAARSSSEN

Londen - Amsterdam

Hoe kwam het Leger tenslotte in Maarssen? Het antwoord op deze vraag luidt in het kort: via Amsterdam. Op 8 mei 1887 begon men in deze stad in de Gerard Doustraat 69 met de Leger des Heils arbeid. Vandaaruit verspreidde het werk zich over vele grote en kleine plaatsen in ons land.

Even terzijde: terwijl in juli 1965 in Londen het 100-jarig bestaan werd gevierd, herdacht het Leger in Nederland op 8 mei 1977 de dag waarop het 90 jaar geleden hier begon. De verovering van Nederland - en Nederlands Oost-Indië - hield stand, ondanks het feit dat de gemiddelde arbeider en burgerman het toen niet zagen zitten. Het Leger deed wat het kon. Bijvoorbeeld in de barre winter van 1890 toen 's nachts vele zwervers doodvroren die onder viadukten, in handkarren en op banken in de Amsterdamse parken lagen te slapen.

In 1888 was de stad Utrecht aan de beurt. Het Utrechtse korps werd op 30 oktober van dat jaar geopend door William Booth himself. Vandaar de naam Stichterskorps. Het huist nog steeds in hetzelfde gebouw: Weistraat, thans Mgr. van de Weteringstraat nr. 87.

Het Leger in Maarssen

De Maarssense historie van het Leger - nog niet die van het korps - begint in 1906. De

gepensioneerde Heilsofficier, brigadier K. Offenbergh in Den Haag, die zich bezighoudt met de geschiedenis van het Leger in Nederland, was zo vriendelijk ons aan gegevens te helpen. Hij is trouwens bekend bij het Maarssense korps, omdat hij hier meerdere keren op bezoek is geweest. Zijn echtgenote, mevrouw E. J. Offenbergh-van der Velden, heeft destijds in het Meisjeshuis gewerkt. Het Leger verwierf op 23 juni 1906 huize Raadhoven, Zandpad, nu Herengracht nr. 20, als schenking van de heer Walré. Voorwaarde was dat het uitsluitend voor maatschappelijk werk zou dienen. Het bekende zaaltje van het Leger - Diependaalsedijk 13 - kwam er later bij. Raadhoven werd op 2 oktober 1906 geopend als Jongenshuis met als directeur kapitein Kolkman.

"We mogen wel aannemen", aldus brigadier Offenbergh, "dat de officieren van Raadhoven van stonde af aan korpswerk in Maarssen en omgeving hebben gedaan. Dit zal ertoe hebben geleid dat in uw dorp op 14 april 1910 een Legerkorps werd geopend, dat de organisatievorm kreeg van buitenpost van Utrecht. Raadhoven werd op 26 juli 1911 Meisjeshuis, waarvan ensigne Rootlieb de leiding kreeg. Het korps zetelde daar ook en had een eigen kamer. Het pand Herengracht 16 werd eerst in 1958 het woonhuis, "kwartier" dus, van de Bevelvoerende Officier van het korps." Het korps moest - waarschijnlijk in 1914 - sluiten, wellicht in verband met de nog geringe onkerkelijkheid in Maarssen op dat moment. De binding met de kerk was inderdaad nog groot. We komen op dat punt nog terug.

Het sociale werk dat desondanks zeer noodzakelijk was, werd na 1914 mogelijk weer door de heilssoldaten van Raadhoven opgevat. Blijkbaar rustte er toen zegen op, want op 6 oktober 1921 vond de heropening plaats van korps Maarssen, andermaal als buitenpost van Utrecht en wel van Utrecht 1. De korpsen Zuilen - nu Utrecht-Noord geheten -, Maarssen en Weesp zijn tot vandaag de dag de enige in de Vechtstreek. Aldus de geschiedenis tot 1921 in het kort. Hoe waren nu de omstandigheden in Maarssen en Maarsseveen veranderd in die periode van 1906 tot 1921, zodanig dat dit jaar de viktoria kon brengen voor het plaatselijke korps?

De blauwe boezeroen

Omstreeks de eeuwwisseling - en nog een aantal jaren daarna - hadden Maarssen en Maarsseveen nog steeds een agrarisch karakter. De smid op de Kaatsbaan besloeg

de paarden en repareerde landbouwwerktuigen. Wagenmaker en klompenmakers waren druk doende. De werklieden gingen door het dorp in hun donkere kledij met een zwartzijdig pet of een platte pet op. Onder hun jasje het mouwvest waarin ze werkten of anders in een blauw boezeroen.

Over de "goeie, ouwe tijd" vernamen we het een en ander van iemand, die beslist anoniem wenst te blijven. Hij vertelde: "Mijn grootmoeder heeft nog geuperd bij de huisjes die toen op de Achterdijk werden gebouwd aan de kant van de Langegracht. Ze maakte specie, sjouwde met stenen enzovoort. Ze was weduwe. Haar man was vroegtijdig overleden. Die was timmerman geweest op Goudestein bij de familie Huydecoper en woonde op een huisje op het landgoed. Hij was zo krom als een hoepel, want hij leed aan verkalking van de ruggegraat. Op een dag moest hij het huis uit. Mijn moeder en de andere kinderen werden uitbesteed aan grote gezinnen die voor de opvoeding van de kinderen twee kwartjes per week kregen".

Maarssen nog statisch

Om het oude Maarssen, dat van kort na 1900, even door te meten, valt niet mee. Maarssen, trouwens ook Maarsseveen, had twee kenmerken. Het had als deel van de aantrekkelijke Vechtstreek ten eerste een woonfunctie. Daarnaast was het nog een typisch agrarisch dorp. Wat de mensen van het dorp voor hun broodje deden, zegt wel iets. Hier een overzichtje van de beroepsbevolking in 1909. De beroepsbevolking bestond uit ruim 1300 mannen en vrouwen. Daaronder zijn ruwweg 500 losse werklieden: de manusjes van alles. Ze werkten in het veen, verstonden alle boerenwerk, hadden een tuin, hielden een geit en zonodig visten ze er in de winterdag nog bij.

Ongeveer 300 landbouwers, veehouders en warmoezeniers vormden de ruggegraat van de agrarische sektor. Een 150 personen, meest meisjes en vrouwen, werkten in huishoudelijke diensten, dus in de reeds genoemde woonsfeer. De volgende groep zijn de kleine 100 metselaars en timmerlieden. Dit is in overeenstemming met de bouwactiviteiten die er in Maarssen in die jaren plaats vonden: woonhuizen en gebouwen voor de beginnende industrie.

Tenslotte een aantal mensen in diverse beroepen die voor zichzelf spreken en waarvan we noemen: 16 in steenfabrieken, 20 in de kininefabriek, 13 in de fabrikage van elektrische apparaten, 21 vissers, 71 kooplui, 6 voerlieden, 8 man scheepsvolk, 3 stalbe-



G. J. Docter, + 10, 9, 68

dienden, 5 klompenmakers, 14 kleer- en schoenmakers en 5 baggerlieden. Er werkten dus nog maar weinig mensen in de industrie, eenvoudig omdat die er nagenoeg nog niet was.

Armoede, drank en ziekten

Deze drie kwamen nog veel voor in het eerste kwart van deze eeuw. De uitzichtloosheid van het armoedige bestaan dreef velen tot overmatig drankgebruik. In het rekwest aan de gemeente van 1899 om afschaffing van de kermis - onder andere in verband met de openbare dronkenschap, waarmee deze gepaard ging - is de Protestants Christelijke Geheelonthoudersvereniging één van de adres-santen. In deze vereniging zat onder meer de bekende notaris James. Sterke drank was ruim verkrijgbaar: er liepen in genoemd jaar 22 vergunningen. Onze anonieme dorps-genoot vertelde in dit kader het volgende: "Mijn vader was een enorme werkmán. Hij deed van alles. 's Zondags werd er in de kerk voorgelezen, waar je werk kon krijgen: bomen rooien, gras of koren maaien, graaf-

werk of wat dan ook. Bij de uitgang stonden dan mensen op gegadigden te wachten. Hij werkte niet alleen overdag, ik zal maar zeggen bij een boer in Nieuwersluis, maar 's nachts liep hij ook nog een keer de nacht-wacht mee voor 50 cent in de week. Ze gingen dan tot Cromwijck, waar ze zich moesten melden. Nu die drank. We woonden in een huisje aan de Achterdijk. Mijn vader was geheelonthouder en dat lokte baldadig-heid uit. Op een keer sloegen jongens de ruiten in bij "de blauwe knoop", zoals ze mijn vader noemden."

Behalve de drank was er de gesel van de ziekten: niet alleen als gevolg van de geringe weerstand die velen hadden door slechte voeding en het lage hygiënische peil in die dagen. Een andere duidelijke oorzaak was de waterrijkdom van onze streek. In een nog niet gepubliceerd stuk van omstreeks 1910 gaat onze oud-dorpsgenoot, de heer A. A. van Vloten, bekend van Nimmerdor, in op de toen heersende ziekten. Hij schrijft in een pleidooi voor het droogleggen van de veen-plassen letterlijk:

"Nu is de slechtste grond beter dan het beste water en daar de bodem der Plassen niet eens zoo heel slecht is, ligt de wenschelijkheid voor de hand de groote wateroppervlakte in land te herscheppen. Er is vischvangst, jacht op eendvogels, men kan er voor zijn plezier gaan zeilen en daarmee al. Daartegenover staat, dat ze nooit dienst doen als water-wegen, zooals de overeenkomstige wateren in Fr., onderhoud verlangen aan beschoei-ingen der kanten en de streek zeer ongezond maken. Een groot deel der bevolking is tu-berculeus, besmettelijke ziekten, vooral typhus komen doorlopend voor. De sterfte-cijfers zijn hoog. Van 1900-1909 was het sterftcijfer per 1000 om een paar voor-beelden te noemen van Bussum 14, 02, Baarn 13, 17, Hilversum 14, 93, 'sGraveland 15, 17, Maartensdijk 16, 73, Westbroek 17, 33, Tienhoven 17, 68, Breukelen St. Pieter 21, 03, Kortenhoef 22, 10. Daar deze cijfers over een tijdperk van 10 jaar lopen, mogen we er ge-rust waarde aan hechten."

"De zoover mogelijk doorgevoerde vervening heeft ten gevolge gehad, dat hier zowel als in N. W. Overijsel bijna geen ruimte voor de huizen overgebleven is. Er is echter tusschen beide streken een verschil, wat ik geloof 't beste te kunnen uitdrukken door te zeggen, dat in 't Utrechtse veengebied de huizen

langs de weg liggen, er van gescheiden door sloten, waarover bruggen en dat in Giet-hoorn de huizen langs de vaart liggen, er van gescheiden door de weg. Vandaar de hoge bruggen van Giethoorn, die we in Utrecht niet aantreffen."

Wat werd er aan de ellende gedaan?

Inderdaad droegen de diakonieën bij. Maar alleen de allerarmsten - en daarvan alleen zij die regelmatig de kerk bezochten - kregen wat financiële steun.

Zoals we al zagen waren er sinds 1906 de Officieren van Raadhoven al actieve hulpverleners. Vanwege de gemeente was er het Burgerlijk Armbestuur dat zijn uitkeringen hoofdzakelijk deed aan werklozen.

Ook moeten we hier zeker het partikulier initiatief noemen. Behalve de heer Walré bewoog ook de reeds genoemde heer Van Vloten zich op sociaal terrein. Dit blijkt uit het volgende stukje uit de Kroniek van Nimmerdor.

"Ook het sociale element heeft voor Van Vloten een belangrijke rol gespeeld bij de ontginning van de Béthunepolder. Je had in die tijd - periode tot 1920 - nog wel landlopers. Die ontdekte je 's morgens als ze in het hooi lagen te slapen. Nu was landloperij bij de wet verboden. Overtreders werden naar Veenhuizen gestuurd en daar te werk gesteld. Meestal waren het mensen die daaruit waren ontsnapt. Als Van Vloten ze aantrof, joeg hij ze niet het erf af, maar praatte met ze en bracht ze terug. Hij was ook begaan met het lot van de zieken en bezocht ze regelmatig. Voor verschillende tbc-patiënten heeft hij een lighuisje laten zetten: een houten optrekje met ramen erin, zodat de patiënt als het ware buiten lag en frisse lucht kon inademen".

De mensen hielpen elkaar ook onderling. Een oudere vrouw merkte op: "Als er toen een arme sloeber aan de deur kwam, dan gaven we hem zeker wat te eten, als we zelf nog wat hadden".

2. HET EERSTE UUR VAN KORPS MAARSEN

Het veranderende dorp

Maar al die goede bedoelingen en daden namen de oorzaken van de kwaal niet weg. De verbetering van de materiële omstandigheden kwam uit een heel andere hoek. Het Merwedekanaal dat in 1892 werd geopend was daarvan het begin. De Vecht was ongeschikt gebleken voor de stoomscheepvaart in het groot.

Stoomsleepboten werden er niet toegelaten en de rivier verloor daardoor zijn betekenis voor de internationale koopvaardij.

Het Merwedekanaal betrof de nogal geïsoleerde Vechtstreek veel nauwer in het economisch leven dan daarvoor de Amsterdamse Straatweg en de spoorlijn Amsterdam-Utrecht hadden gedaan. Het bood namelijk de mogelijkheid voor vestiging van moderne industrieën in Maarssen: voordelige aanvoer van grondstoffen en afvoer van gereed produkt werden mogelijk. Zo bereikte dan toch de moderne industrie - die in Nederland al laat kwam - de Vechtstreek, zij het nóg later.

De industrie bood in elk geval de mogelijkheid tot materiële verbetering: er kwamen van lieverlee meer werkgelegenheid en verdiensten. In 1896 was de Nederlandsche Chininefabriek in een experimenteel stadium in Maarssen begonnen; in 1904 werd de definitieve vestiging een feit. Met regelmatige tussenpozen verschenen in de periode tot en met 1920: de Coöp. Landbouwvereniging Maarssen; Schoenindustrie Maarssen; Kopergieterij B. A. Reith. Coöp. Aan- en Verkoopvereniging 't Sticht; Olieraffinaderij Zuilen en Plaatwerkerij en Verzinkerij van P. Bammens en Zn.

Armoede en onkerkelijkheid

We herhalen: met de komst van de moderne industrie was het beslist nog geen vetpot voor het volk van de ene dag op de andere. Allerwege heerste er aan het begin van de twintiger jaren armoede.

Anderzijds beïnvloedde de industrialisatie het maatschappelijk en geestelijk leven en omgekeerd. Hoe en in hoeverre de economische wijzigingen de oorzaak zijn van het nevenverschijnsel van de groeiende onkerkelijkheid, is een vraagstuk apart. Daarom alleen enkele cijfers: Nederland telde in 1909 bijna zes miljoen inwoners, waarvan 5% niet tot een kerkgenootschap behoorden. Utrecht had bijna 120.000 inwoners met 3,7% onkerkelijken. Als we Maarssen en Maarsseveen samennemen, zien we dat daar eind 1909 de onkerkelijkheid 1,4% bedroeg. Maar eind 1920 - dus tegen de tijd dat het korps Maarssen van start ging, was dit cijfer 2,7%, het dubbele dus. Intussen was de bevolking toegenomen van 4.000 tot 7.000, zodat het aantal onkerkelijken meer dan verdrievoudigd was.

Met andere woorden: tot een bepaald moment was de nood nog wel hoog, maar kon het Leger hier geen plaatselijk korps opbouwen, omdat de binding van de bevolking aan de kerk nog

te groot was. Maar dan draait de zaak om: de nood wordt weliswaar minder, maar iedere steun is nog welkom; terwijl de onkerkelijkheid zodanig is gegroeid dat het Leger een minimaal aantal soldaten kan werven. Welnu, dat draaipunt - we zijn hier uiteraard zeer schematisch aan het werk - zou dan 1921 zijn geweest. In dat jaar krijgt het Leger in Maarssen zijn kans.

De parate hap

We zijn nu op het punt beland, waarop de envoys Mijsen van het korps Utrecht 1, mevrouw Sorber en Willem en Neeltje Smits, de parate hap van het eerste uur, de strijdkreet Bloed en Vuur in Maarssen aanhieven. Willem en Neeltje waren in 1912 vanuit Gorinchem in Maarssen gekomen. Willem had hier drie jaar op de steenovens gewerkt en trad daarna als wegwerker in dienst van de gemeente. Klein van postuur, in manchesterbroek en grijze kiel en een gemeentepet op, zo kon je hem aantreffen als hij bezig was met straatmaken of met de verzorging van de plantsoenen. Maar je trof hem sinds 1921 ook in het korpswerk aan.

Nu eerst even aandacht voor het volgende feit: op 23 augustus 1918 trad Teunis Smits, een van de zoons van Willem, in het huwelijk met Sophia Oudhof uit het toenmalige Breukelen St. Pieter. Ze was een dochter van Jan Oudhof, bijgenaamd Jan Kaard. Jan was daggelder die 's lands wijs 's lands eer onder meer in het turfveld werkte. Maar ook placht hij iets te verdienen met het trekken van kaarden, een soort distel, uit de slootwallen. Vandaar die bijnaam, zoals iedereen er trouwens een had. Het stel vestigde zich aan de Herenweg in Breukeleveen. Om even op de geschiedenis vooruit te lopen: het gezin verhuisde in 1930 naar Maarssen. In dat jaar maakte Teunis zijn entree in het Legerkorps en niet kinderachtig.

Verhaal in rood, geel en blauw

Met de komst van het Leger in Maarssen krijgt ons verhaal de kleuren rood, geel en blauw. Rood: het bloed van Christus, blauw: trouw en reinheid en geel: het vuur van de Heilige Geest. Vandaar de strijdkreet: Bloed en Vuur!

Wat we weten van de historie van het Maarsse korps is voor een groot deel te danken aan het werk van het echtpaar Sorber-van Ham, thans wonende in het bejaardentehuis Maria Dommer. De heer en mevrouw Sorber schreven het zeer verdienstelijke "Geschiedenisboek van het Leger des Heils

te Maarssen vanaf 1921". Het beslaat ongeveer 250 bladzijden: een nauwkeurig verslag van de arbeid van het Leger van jaar tot jaar tot en met 15 mei 1966. Daarna is het bijgehouden door zuster H. M. de Kruijf-van der Kwast in Maarssen.

Steeds weer ontmoet u daarin de blijdschap om de rijke zegen op het werk, om iedere bekeering en ieder getuigenis. De tegenwoordige kapitein, mej. W. Vermijn, was zo welwillend ons het boek ter beschikking te stellen. We hebben er een dankbaar gebruik van gemaakt voor ons artikel, al heeft dit ook een andere strekking dan het Geschiedenisboek.

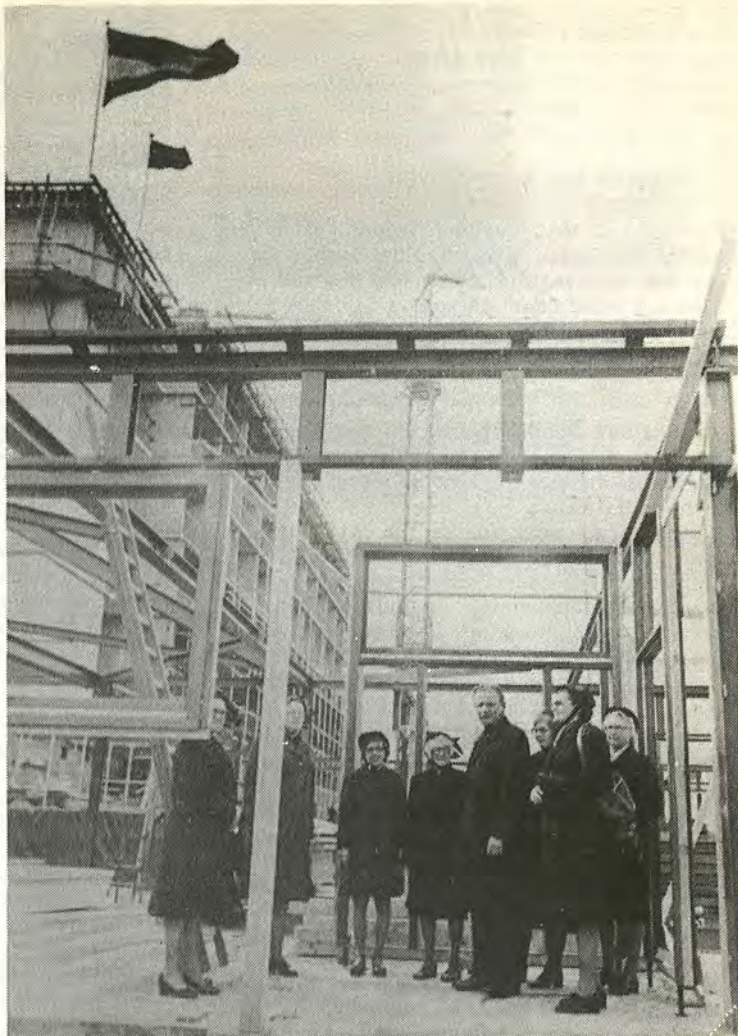
Het korps van 1921 tot 1926

Korps Maarssen van het Leger werd opgericht in de eerste week van oktober 1921, als buitenpost van Utrecht 1. Het stond onder leiding van de envoys, de heer en mevrouw Mijsen-Mulder. Ze liepen 's zondags van Utrecht naar Maarssen om daar om 5 uur de kindersamenkomst te leiden en 's avonds de samenkomst voor volwassenen. "Enkele makkers, vier in getal, uit Utrecht zijn met genoemde envoys het werk begonnen", aldus het Geschiedenisboek, "het was niet gemakkelijk, maar de envoys hebben met volharding en toewijding gewerkt. Langzamerhand kwamen er meer mensen in de zaal, zodat er ook Zondagsmorgens Heiligingssamenkomsten gehouden konden worden". Tot de eerste zaalbezoekers behoorden de families Elst, Houssart en Faber.

Het Leger hield niet stil voor de Kleibrug, waar het veen begon! De heilssoldaten marcheerden er overheen: "Zij hebben nog in de Westbroekse Oudendijk ten huize van vader Van Vlaanderen huisbijeenkomsten gehouden. Daardoor kwamen er ook vandaar enkele mensen in de zaal. In die tijd begonnen de samenkomsten dan ook vaster vormen te krijgen". Met vader Van Vlaanderen wordt Willem bedoeld, de vader van onder meer Piet. Heilssoldaten uit het veen waren Eep de Graaf, Gijs van Holland en Bart Otten. We vermelden een en ander omdat het veen nog in de dertiger jaren zo'n beetje terra incognita was, onbekende aarde. Maarssenaren kwamen er nauwelijks. Er was zelfs een "standsverschil" tussen de ene en de andere kant van de Kleibrug. Het begon al bij de schooljeugd: die van Maarssen liepen op schoenen, de kinderen uit het veen droegen uit pure noodzaak, gezien de grintwegen, klompen. Ze vormden in de klas - zacht uitgedrukt - een klasse apart.

Het verslag over 1925 en 1926 gaat als volgt:

Het nieuwe gebouw van
het Leger des Heils
aan de Maarsseveense-
vaart.



"In October 1925, in de eerste week kreeg het Korps bezoek van de kadetten uit de Kweekschool onder leiding van Kommandant Powlsen. Deze samenkomst werd gehouden in de kinderkapel van de villa "West-Hill", die toen eigendom was van wijlen Mej. M. van Voorst van Beesd. Bij deze gelegenheid werd de eerste korpsvlag overhandigd, die geschonken was door enige Legervrienden". Vermeldenswaard is dat er: "toen één ingezegend Heilssoldaat was van Maarssen. Ook was er een Heilssoldaten-Echtpaar, afkomstig uit Gorinchem". Die ene Heilssoldaat was zuster Sorber, die bijna een halve eeuw hard zou werken in Maarssen voor haar medemensen. Weer even het boek:
"In januari 1926 werd ons korps zelfstandig

en kwam het onder Vrouwen-Maatschappelijk Werk, met de eerste bevelvoerende Officier Luitenant E. Teunissen, die inwonend was in het toenmalige Meisjeshuis met als Directrice Kommandeure van Straten. Toen werden alle samenkomsten en ook kindersamenkomsten op geregelde tijden gehouden en is het Jeugdwerk uitgegroeid tot een grote schare kinderen". Dan volgen de jaren tot aan de tweede wereldoorlog, waarin het korps vol vuur zijn heilswerk deed. We voegen hieraan toe, dat Luitenant Teunissen op 19 april 1977 in Deventer ter aarde werd besteld. Ze bereikte de leeftijd van 81 jaar. Ook memoreren we hier dat in Maarssen heeft gewoond de gepensioneerde Kommandante van Nederlands-Indië, Lt. Commis-

sioner Johanna M. van de Werken. Ze was een nicht van mevrouw James. Ze werd uitgezonden op 7 september 1893 en ging 3 maart 1931 met pensioen. Na enkele jaren is ze in Maarssen overleden.

3. HANDEN UIT DE MOUWEN

De Makkers van Maarssen hadden veel in hun mars. Het jaarprogramma doet denken aan een non-stop variëteit. Maar dan een met artiesten zonder naam en zonder bijbehorende bankrekening. Maar wel met een groot improvisatievermogen. Hier een kijkje in het programma.

Alle korpswerk geschiedt onder het motto van William Booth: "Gered om te redden". Het is in drieën te splitsen: het pastorale werk, het sociale werk en de interne en externe activiteiten.

Het pastorale werk bestaat ten eerste uit huis- en ziekenbezoek en begeleiding van zieken en stervenden; ten tweede uit ceremoniële samenkomsten als opdrachtdiensten, huwelijksinzegening, inzegening van heilssoldaten, het aanstellen van plaatselijke officieren en het leiden van begravingen. Dan is er het sociale werk: het helpen bij akute nood in samenwerking met gemeentelijke instanties.

Tot de interne korpsactiviteiten behoren allereerst de bijbelstudiegroepen voor jongeren en volwassenen en het opleiden van rekruten tot heilssoldaat. Die opleiding omvat het onderricht in de leerstellingen van het Leger en in de orders en reglementen voor de soldaten en studie van de bijbel en de geschiedenis van het Legers des Heils. Voorts zijn er de bidstonden, eenmaal per week bij een heilssoldaat thuis; de samenkomsten op zondag, repetities van zangkoor en muziekcorps en het jeugdwerk als hobbyclub, zondagsschool, bijbelstudie; weksluiting op zaterdagavond in huize Raadhoven; kompagnie-les, dat is onderricht en programma-

bespreking van de zondagsschool met de jeugdwerkers; de wekelijkse samenkomst van dames als gezinsbond enzovoort. Bijzondere akties zijn de Kerstfeesten voor jong en oud; de jaarlijkse nationale kollekte; viering van Pasen en Pinksteren in de diens-ten met als hoogtepunt de inzegening van soldaten; de jaarlijkse bazar en de evangelisatie-weekenden met medewerking van zangkoor of muziekkorps uit een andere plaats. De externe korpsactiviteiten, dat zijn het evangelisatiewerk; de huis-aan-huis verkoop van het evangelisatie-blad *De Strijdkreet*; het gaan naar café's en bars tussen Maarssen en Loosdrecht om daar door middel van *De Strijdkreet* en persoonlijk contact de mens op God te wijzen; het organiseren en uitvoeren van evangelisatie-kampagnes. Tot die kampagnes behoort het openluchtwerk met kontakten huis-aan-huis, zoals dat sinds november 1976 in Maarssenbroek wordt gedaan. In het noodgebouw "De Eendenkooi" wordt tweemaal per maand een wijsamenkomst gehouden. Zo wordt er bijvoorbeeld ook in juli en augustus camping-evangelisatiewerk gedaan in Maarssen en omgeving.

Voor de tweede wereldoorlog luidde het programma op verschillende punten anders. Zo werd er toen bijvoorbeeld op Nieuwjaarsdag of op de eerste zondag van het jaar de motto-avond gehouden. Ieder die bij het Leger was, sprak dan zijn voornemens uit voor het komende jaar. Verder was er voor volwassenen eens in de week de verblijdingssamenkomst: met veel zang, muziek en getuigenissen. Dit beperkte zich tot de wintermaanden. 's Zomers ging men er op uit en hield men een openluchtsamenkomst op een druk punt in het dorp. Van voor de oorlog dateert ook de Liefdebond, zowel voor jongens als voor meisjes en volwassenen. In handwerk werden artikelen gemaakt die met Kerstfeest werden uitgedeeld.

(Wordt vervolgd)

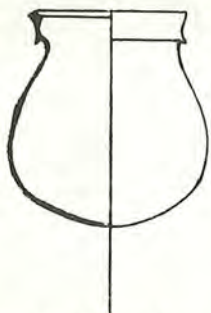
Aardewerkvondsten in Maarssenbroek

Door het bouwrijp maken van de gronden voor de nieuwbouw van Maarssenbroek bestaat de mogelijkheid van Archeologisch onderzoek. Bulldozers hebben op de erven van de voormalige boerderijen ten westen van de Maarssenbroekse dijk de oppervlakte laag weggegraven of verschoven, en de sloot langs de dijk ten zuiden van de weg Maarssen-Vleuten

verbreed. Het zijn deze lagen waarin of onder, gedurende de laatste twee jaar vele gebruiksaardewerkfragmenten gevonden zijn. Typologisch-chronologisch is dit aardewerk in te delen. Het kan zo aangeven in welke tijdsperiode het door de bewoners van dit gebied gebruikt is. De vroegste scherven hier gevonden, zijn van Pafraath aardewerk,

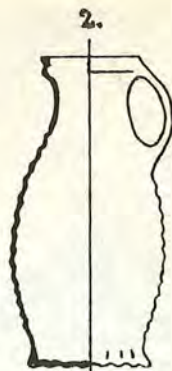
grote ronde handgevormde kookpotten, kogelpotten genaamd. Zij hebben een dunne zwarte wand, soms zilverachtig glanzend en hebben een lichtgrijze scherf. Ingevoerd uit Pafraath, een pottenbakkers centrum ten oosten van Keulen, dat in de 10e tot ca. de 12e eeuw produktief was.

Een tweede gebied onder Keulen levert rond dezelfde tijd een type aardewerk dat naar de ovenvindplaats Pingsdorf genoemd wordt. Kenmerkend door gele ruwe scherf en bruine beschildering met ijzerpap. In Maarssenbroek is dit aardewerk aangetroffen in scherven van kogelpot-type met tuit. Mogelijkerwijs stammen de Maarssenbroekse scherven uit Brunssum en Schinveld, waar ook dit type aardewerk gemaakt werd. In de 11e eeuw ontwikkelt zich een pottenbakkers centrum, Andenne genaamd, in de buurt van Namen, België. Gele scherf lensbodems of kneepvoetjes, loodglazuurvlekken en randvormen (ondersneden manchetskraag) Afb. 1, zijn karakteristiek voor dit aardewerk. Rand-scherven en lensbodems hiervan zijn in Maarssenbroek gevonden. Een groot aantal scherven gevonden hier ter plaatse zijn van locale produkten, kogelpotten gesmoord ge-

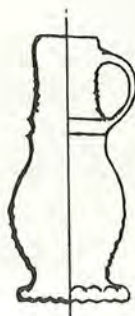


1.

bakken grijze scherf, handgevormd al dan niet met knijpvoet of bandoor. Soms met vingerveeg of "bezemstreek" versiering. De herkomst is onbekend, ook de exacte datering is moeilijk. Zij komen voor in opgravingen met aardewerk dat te dateren is in de 12e tot de 14e eeuw. Uit het Duitse rijnland Siegburg? stamt een z.g. "vroegste steengoed"-kan (Afb. 2), in Maarssenbroek gevonden en is te dateren voor 1250. Kenmerkend is de grove scherf (klei met zand gemagerd). Diverse knijpvoetbodems van vroeg steengoed met ijzerengobe uit de 13e eeuw komen voor in Maarssenbroek. Ruim vertegenwoordigd zijn ook de "echte steengoed" produkten uit Siegburg. Dit type aardewerk met z'n harde, witte homogene scherf met knijpvoet en vaak cilindervormige hals (Afb. 3) komt



3.



4.



voor na 1300 en blijft tot aan de 16e eeuw in productie. De halsopening wordt later in deze periode iets smaller en rode glazuurvlekken komen voor (jacobakan). Het locale aandeel wordt groter; we zien hier fragmenten van grappen, bakpannen en kannen van rood inlands aardewerk met min of meer loodglazuur uit de 15e en 16e eeuw.

Ook het zoutgeglazuurde steengoed uit de 16e eeuw (Afb. 4) komen we hier nu tegen uit Raeren, Keulen en Frechen. De 17e eeuw maakt zich hier ook kenbaar door geglazuurd steengoed en locale scherven. De 18e eeuw wordt in de Maarssenbroekse bodem voornamelijk vertegenwoordigd door vele pijpekoppen en stelen. Soms schotelfragmenten of fragmenten van Delfts aardewerk of tegels. De 19e eeuw geeft o. a. het bekende witte Regout aardewerk. De aardewerkprodukten uit de 20e eeuw beperken zich hier tot gebroken vaatwerk als kopjes en schoteltjes. Resumerend geeft het totaal van de aardewerk vondsten een materiële bijdrage aan de geschiedenis van een lange bewoningsperiode in Maarssenbroek.

J. F. P. Kottman.



Wat is er over van de hofstede Op Buren?

Onze Kring ontving door bemiddeling van de heer J. H. Heuschen van de A. C. F. Chemiefarma een fraaie afbeelding van de Hofstede Op Buren.

Hoe oud Op Buren is, hebben we nog niet kunnen achterhalen. Wel is bekend dat het bijbehorende bos zich uitstreckte tot ver in de richting van Vleuten. Echter door de aanleg van de spoorlijn Amsterdam-Utrecht en later in 1890 door het graven van het Merwede-kanaal moest dit bos geheel verdwijnen.

Omstreeks 1900 werd "Op Buren" bewoond door de heer H. v. d. Woude, die in een oud stalgebouw een klein chemisch bedrijf had, waarin hij succesvol experimenteerde. Hij slaagde erin om uit de kinabast helderwitte kinine te maken.

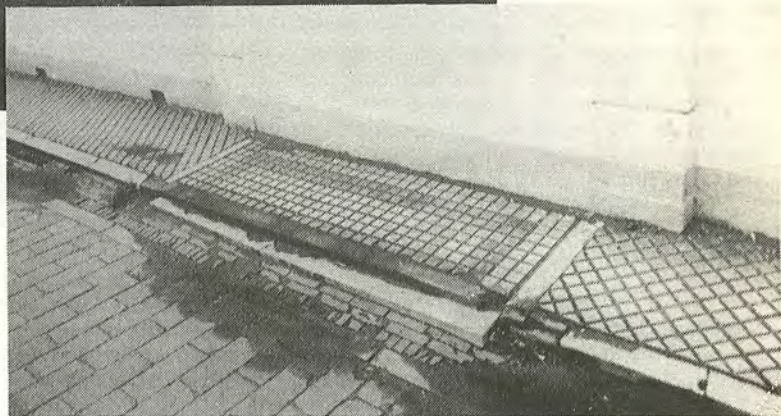
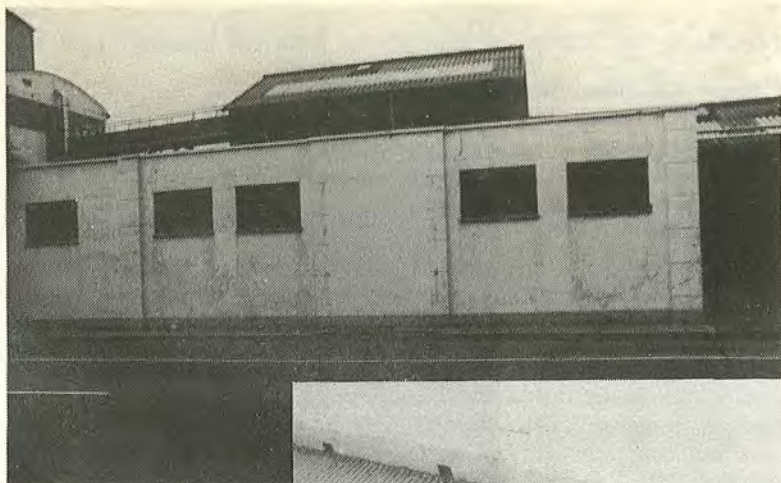
Al gauw hierna associeerde hij zich met Dr. A. R. van Linge. De ontwikkeling van het bedrijfje ging toen in een stormachtig tempo en leidde tot annexatie van de omgeving, eerst in Maarsseense richting, daarna voornamelijk richting Utrecht.

Wat bleef er over van de hofstede?

Onder Dr. A. R. van Linge werd het landhuis laboratorium, maar na een explosie was er, ook nadat het gedeeltelijk werd opgebouwd, heel weinig dat nog herinnerde aan de oude hofstede.

Mijn oudere naam- en plaatsgenoot, de heer D. Dekker van de Emmaweg, wees mij de plaats, waar het eens gestaan heeft. Een risaliserend gedeelte van de voorgevel geeft de plaats aan, maar ook en nog duidelijker, de trottoirtegeltjes en -banden, die vóór dat gevelstuk liggen. De heer C. Fierst van Wijnandsbergen was zo vriendelijk dit met foto's duidelijk te maken.

D. Dekker.



In memoriam Wim Westermann

Wim Westermann heeft met woord en daad getracht de schoonheid van zijn geboorteplaats Maarssen tegen aantasting te beschermen.

Vele jaren deed hij dat als lid van de gemeentelijke Monumentencommissie. Hij verstond daarbij de kunst om goed te luisteren naar de afwijkende mening van anderen om weloverwogen en zo nodig met een zekere felheid de zijne er tegenover te stellen.

Wandelend door het park Goudestein overkomt het me dikwijls, dat ik bij het zien van enige statige bomen denk: jullie hebben je voortbestaan mede te danken aan de beschermende woorden van Wim Westermann.

De Historische Kring verliest met het heengaan van Wim Westermann een van zijn oprichters, die na de aanvangsperiode geïnteresseerd meeleefde.

Wij beseffen dat het verlies van Wim voor zijn vrouw Loek en kinderen smartelijk is.

Mogen zij troost putten uit de wetenschap dat zijn vrienden in de Kring met gevoelens van dankbaarheid en respect aan hem zullen blijven denken.

D. Dekker
Voorzitter Historische Kring.

Over veldwachters, turfvolsters en de grote brand bij de Schepenmakerij van Gijsbertus van Hulst

In 1826 moest Frans van Rooyen in de gerechtskamer verschijnen van de gemeente Maarssen. Die gerechtskamer was een lokaal in het Logement de Zwaan, dat toen gelegen was in de naaste omgeving van de plaats, waar vanaf 1928 de onlangs buiten werking gestelde Dr. A. van Lingebrug over de Vecht lag.

Frans van Rooyen had gesolliciteerd naar de functie van veldwachter en moest nu voor het front van Burgemeester F. van der Vliet en de raadsleden: G. v. Hulst, H. Nieuwenhuyzen, H. Brousson, J. Broekman, H. van Dorsten, J. Dolmans, S. Deeges en T. Branssen onder Ede verklaren dat hij de instructie, die hem was voorgelezen, in alle delen zou nakomen. Toen Frans, die uit de gemeente Wijchen kwam, met een goed getuigenschrift van de burgemeester van die plaats, de eed had afgelegd, werd hem meegedeeld dat zijn tractement f 250 per jaar bedroeg en... vrij kleding. Juist om die kleding is het ons te doen. Hoe liep zo'n veldwachter anno 1826 erbij?

Welnu, de Raad had besloten dat ten laste van de dorpskas, kleermaker Heymans moest maken:

- 1 Blauwe lakense jas met groene kraag en groene opslagen
- 1 Blauwe lakense broek
- 1 Groen lakens vest
- 1 Driekante hoed.

Bovendien werd bepaald dat Van Rooyen twee pistolen zou krijgen en een sabel. Elk jaar zou hem een nieuw pak worden aangemeten met dien verstande, dat bij ontvangst van ieder derde uniform, hij het uniform dat twee jaar oud was, moest inleveren.

Tot zijn aanstelling hadden de gemeenten Maarssen en Maarsseveen samen één veldwachter. Maar die van Maarssen, Chris Vermeulen, had volgens burgemeester Van der Vliet geklaagd, toen hij volgens een raadsbesluit een gedeelte van de werkzaamheden van de bode op zich moest nemen, dat bestond uit drink- en voedselvoorziening aan de arrestanten.

Maar niet alleen de veldwachter moest bij zijn aanstelling de eed afleggen, ook de turfvolsters mochten hun beroep pas uitoefenen nadat ze de eed hadden afgelegd, dat zij de turf naar behoren zouden vullen, d. w. z. de manden waar de turf in ging,



Op een gevelsteen in Amsterdam (Foto C. G. 't Hooft)

moesten als ze vol waren, geschud worden om er nog een vijfde laag, boven de rand, te kunnen opleggen. Voor die eed moest Maria Heymans, de weduwe van Hendrik Boegborn op 24 mei 1825 naar de gerechtskamer in Logement De Zwaan komen en op 9 juni van hetzelfde jaar gingen Johanna Wijnanda Klarenbeek en Wilhelmina Lakerveld, huisvrouw van Martinus Verbeek om dezelfde reden naar de gerechtskamer in het Logement.

Turfvolsters, een verdwenen beroep, maar een belangrijk beroep, want zonder turf kon de schoorsteen niet roken. Het woord komt zelfs in ons grootste handwoordenboek van Van Dale niet meer voor. Je moet het Middelnederlands Handwoordenboek opslaan en dan moet te zoeken bij turf: Torfteller = de man die belast is met het tellen der turf bij de verkoop - en Torftonster = de vrouw die de turf "tont". Maar een torftonster is nog geen turfvolster. De eerste meet de turf in een ton en de tweede vult de manden!

Het moet een flinke brand geweest zijn op 25 augustus 1825 bij de Schepe(n)makerij van Gijsbertus van Hulst aan het begin van de Binnenweg, langs de Vecht dicht bij de Straatweg. Zowel de brandweerlieden van Maarssen als die van Maarsseveen kwamen in touw, daarbij even later nog geassisteerd door het corps uit Zuilen. Er werd later een collecte gehouden om de dappere brandblussers een gratificatie te kunnen geven.

Opbrengst f 107,60! Niet veel, als men weet dat die som geld verdeeld moest worden onder 57 brandweerlieden, t.w. 32 uit Maarssen en 25 uit Maarsseveen. Opge-merkt dient dat de brandspuitgasten van Zuilen hun beloning al hadden ontvangen. Onmiddellijk na de blussing hadden zij ge-noegen genomen met een gratificatie in de vorm van een ton bier. Het verschuldigde bedrag werd later bekostigd uit de op-brengst van de collecte. Zo kregen de spuit-gasten uit Maarssen en Maarsseveen per man f 1,885 (honderd acht en tachtig en een halve cent). Dit bedrag werd hen uitgekeerd 7 maanden na de brand.

Je vraagt je bij het lezen van de notulen hierbij wel het een en ander af. Hoe werd de Zuilense brandweer gewaarschuwd? Niet door de telefoon, misschien door de hoog-opslaande vlammen. En dan die tocht langs

de Daalseweg. Wordt de brandspuit door paarden getrokken of door de brandweer-lieden zelf? De Maarssense pijp-gast Cornelis van Oosten moet zich extra onderschei-den hebben bij de blussing, want hij ont-ving een extra beloning van f 5,50.

De vroede vaderen van Maarssen waren waakzaam, want in ons bronnenboek lezen we dat op 16 mei 1826 de notulen van de vorige vergadering waren gelezen en goed-gekeurd en: "... Hierna wordt overgegaan tot de exercitie met de brandspuit en de examinatie der blusmiddelen - dit werk afgeloopen en de spuit met aanhorigheden in behoorlijke orde bevonden zijnde, werd de vergadering voortgezet."

Ook toen gold het parool: Voorkomen is be-ter dan blussen!

Dick Dekker.

Een lijst van jaartallen over Maarssen

Dit artikeltje in ons "Orgaan van de Histori-sche Kring Maarssen" zal, (wanneer het u, lezers, bevalt) het eerste zijn van een serie. En nog wel een serie zonder nieuws. Wat is het geval?

Onlangs kreeg ik het vererend bezoek van onze Voorzitter D. Dekker en de heer J. Hofman, die in het vorige nummer een arti-kel over de Breedstraat schreef. We hebben uiterst gezellig gepraat over Oud-Maarssen, foto's en tekeningen bekeken e.d. Echt ge-zellig vooral voor mij, oud-maarssenaar, die in 1900 ruim 8 jaar oud was. Bij dat be-zoek zagen zij ook een door mij geschreven "Lijst van jaartallen betreffende Maarssen" -, en ze vonden dat een idee, dat bij u, le-zers, bepaald in de smaak zou vallen. Och, ongetwijfeld zal het u, belangstellen-den, gegaan zijn zo als mezelf. We lazen veel interessante artikelen over Maarssen, indertijd in het nieuwsblad van vader en zoon Schuileman, en later in het orgaan van de Historische Kring geschreven door o. a. G. van Kooten, Dekker, Gieling, J. Servaas, J. Witte, E. Rinsma, R. Pos en B. v. d. Wal en vele anderen.

Die artikelen betroffen nu eens enige ge-schiedenis van Nederland in vorige eeuwen, dan bv. de geschiedenis van een buitenplaats te Maarssen, dan over de Romeinen in de Nederlanden; de bouwstijl van een kerk of de fundamenteën van het Oude Huis ter Meer.

Uit die vele heterogene gegevens ontstaat echter hoogst moeilijk een min of meer lo-gische samenhang; een doorlopende geschie-denissen van Maarssen. Zo kwam ik op de ge-dachte, voor mezelf notities te maken in tijds-volgorde. En het was deze ge-dachte, die door mijn bezoekers geacht werd, in de smaak te zullen vallen bij u, lezers. U moet dus geen nieuwe gegevens verwach-ten en u zult zelfs geregeld zaken tegenko-men, die u elders al gelezen had. Niemand zal dat plagiaat noemen; ik rangschik alleen veel bekende dingen en zal zo mogelijk de oorspronkelijke schrijvers vermelden. Mocht de nu begonnen serie "aanslaan", dan zoudt U in de komende artikelen-serie een doorlopend stel "Jaartallen over Maarssen" kunnen verzamelen.

De geschiedenis van een land of volk begint, waar geschreven gegevens over be-staan. Wat daarvoor bestond, is pre-histo-rie (vóórgeschiedenis). Hiertoe kunnen we rekenen, dat Nederland een streek is, ontstaan in het z.g. alluvium, als aanslibsel van Rijn, Maas en Schelde in de Noordzee, die zelf ook eens ontstaan is. Want Nederland blijkt aan Noorwegen en Zweden verbonden te zijn geweest. Dit blijkt uit de keien in Drente, Gelderland en Over-ijsel. Zwerfstenen, hier gebracht door Noorse geltschers; gebruikt voor "hune-

bedden".

Nederland moet dus eerst zeer laag en moerassig zijn geweest, behalve de diluviale delen in Oost- en Zuid-Nederland, en de duinenrij; deze zijn ouder, en hoog.

Van geschiedenis kunnen we pas spreken in de Romeinse tijd; toen werd vrij veel te boek gesteld door Julius Caesar in zijn werk: *De belli Gallici* (Over de Gallische oorlogen). Daarin beschrijft hij vrij nauwkeurig de bewoners van toen, d. w. z. + 20 à 10 jaar vóór de geboorte van Christus. Hij spreekt over de Friezen in 't gehele Noorden, de Saksen in 't Oosten, de Galliërs in 't Zuiden. Die verdeling blijkt nog duidelijk aan de dialecten van de Friezen, de Twentenaren en bewoners van de Achterhoek, en 't Zuidelijk dialect van N. Brabant en Limburg. Caesar noemt vele volkstammen van elk dier drie grote delen; al die namen zullen u niet interesseren. Wat Maarssen betreft: de Vechtstreek moet toen een moerassig land geweest zijn: veenmoeras (of) en bossen. Vermoedelijk onbewoond, met waarschijnlijk tijdelijk bezoek van jagers of vissers.

Daaronder zal mogelijk een enkele Romein geweest zijn, gezien het feit, dat in de Vechtstreek een romeinse munt gevonden is.

Het kan Maarssen en zijn huidige bewoners slechts matig interesseren, of de Vecht inderdaad door de Romeinse veldheer Drusus gegraven is (de Fossa Drusiana) of dat ze een bestaande uitmonding was van de Rijn, die in die tijden van Wijk bij Duurstede af (Dorestad) in N. O. richting stroomde tot Vechten (Fectio) en zich daar splitste in de (Oude) Rijn naar Katwijk en de Vecht naar het Noorden. Tacitus zegt alleen: "Drusus groef in het land der Bataven en Friezen een gracht, om van de Rijn binnendoor naar de Eems te kunnen varen". Nu, m. i. lijkt de weg via Rijn, Vecht, Noordzee-Eems niet "binnendoor".

Ik voor mij houd het daarom liever bij de uitleg, die de historicus H. van de Weerd geeft in zijn: "Inleiding tot de Gallo-romaanse archeologie". Daarin wordt als Fossa Drusiana genoemd het stukje IJssel tussen Westervoort en Doesburg. Dat gaf de verbinding "binnendoor" via Oude IJssel en Flevo-meer. Dit klopt dan ook beter met een zeer oude kaart: *Belgii veteris typus*". Hierop staat de IJssel, uitkomend in het Flevo-meer, en, ten N. van de lijn Vechten-Katwijk alleen een moeras-gebied met plassen. Ons lid J. Servaas plaatste in november 1964 in de Maarssense krant reeds

een artikel over deze historische onzekerheid.

Van meer belang dan de twijfels over de Drususgracht is echter: hoe moeten we in die tijd (+ de tijd van Christus' geboorte) het landschap van de Vechtstreek ons voorstellen? De Romein Plinius gaf een uitvoerige beschrijving, waarin o. a. stond:

1. dat de Romeinse soldaten aan boord van schepen vaak "doods-angsten uitstonden omdat ze, zo maar 's nachts, hele landschappen zagen voorbijrijden, vaak bezet met struiken en bomen! 't Spookte!

2. Er woont zeer weinig "armzalig volk" op hoogten die ze zelf aanlegden; ze hebben geen vee. Ze kunnen niet jagen: er is geen bos. Ze kunnen alleen vissen.

3. ze branden stukken grond, die ze met de hand losmaken en in de wind laten drogen; want zon is er bijna niet.

Plinius geeft als zijn mening, dat het moeilijk uit te maken is, of die omgeving tot land of tot zee behoort!

Die toestand moet vrij lang bestaan hebben, want eeuwen-lang zijn er enorme watervloeden, overstromingen en landverplaatsingen geweest. We herinneren ons zeker wel de stormnacht van 1 op 2 februari 1953, toen grote delen van de Zuidhollandse eilanden werden overstroomd, hetgeen aan ongeveer 1900 mensen het leven kostte.

Als u mocht denken dat dit wel de ergste ramp van Nederland geweest zou zijn, moet u nog eens denken aan de veel grotere overstromingsrampen van 1287, 1421 en 1570. De eerste deed de Zuiderzee ontstaan: kostte (in Friesland dus) 80.000 mensenlevens.

In 1421 was de zg. Elisabeths-vloed. Hierbij ontstond de Biesbosch; 72 dorpen geïnnundeerd, waarvan 37 totaal verzwolgen. In Friesland alleen al 8000 doden.

In de beschrijving van de derde, de "Allerheiligenvloed" van 1570 (1 november) wordt o. a. gezegd, door J. Glimmerveen in de 18e eeuw: "enige stukken moerland werde driftig en kwamen in het Sticht bij Utrecht aan; welke stukken zich te Maarssseveen en elders vastzetteden gelijk heuvels..." Deze overstroming, ook wel "de kleine Zondvloed" genoemd, kostte + 60.000 mensen het leven. En waar zo'n ramp kon plaats hebben in een tijd, dat er al dijken en sluisen bestonden, hoeveel te meer begrijpen we Plinius' twijfel: "Is dit moeras nu land of zee?"

H. A. Reith, Heemstede.

Een gezamenlijk rapport van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en Staatsbosbeheer

Eind 1976 verscheen bovengenoemd rapport na een jarenlange studie van de werkgroep Vechtlandschap.

Deze werkgroep bestaat uit vertegenwoordigers van Monumentenzorg, Staatsbosbeheer en de Stichting Utrechtse Kastelen. In dit rapport van ongeveer 160 bladzijden met tekst, foto's, grafieken en kaarten wordt een zeer gedegen beschrijving gegeven over het gehele Vechtlandschap van Utrecht tot Muiden. Het bevat uiteraard veel interessante gegevens op zowel biologisch als geschiedkundig gebied, tevens worden een groot aantal suggesties gedaan op welke wijze een zo goed mogelijke bescherming van de resterende culturele waarden in de Vechtsreek nog tot stand gebracht zou kunnen worden.

Als commissie "Monumenten van de Historische Kring Maarssen" waren wij vanzelfsprekend bijzonder benieuwd wat er over Maarssen en naaste omgeving in het rapport te lezen zou zijn. Tot onze grote vreugde kwamen we op vele pagina's van het werkstuk inderdaad Maarssense zaken tegen. We noemen hiervan o. a. : het ontstaan van het landschap, een beknopte geschiedenis van de streek, de kastelen, buitenplaatsen, boerderijen, molens, forten en wegen. Aardig was het voor ons om ook in dit rapport een verhaal over de zg. stinse flora der buitenplaatsen aan te treffen, omdat de heer Wolters daarover reeds schreef in een eerder verschenen nummer van ons periodiek (jg. 2, no. 3).

Ook over andere onderdelen van de Maarssense flora en fauna bevat het rapport veel gegevens.

Misschien kunnen we daar later nog eens meer aandacht aan besteden.

We zullen ons nu verder bepalen tot die zaken waarvoor de Monumenten-commissie van de Kring haar grootste belangstelling had, nl. de monumenten in al hun verscheidenheid en de aangegeven mogelijkheden tot bescherming. Met de rapporteurs zijn wij van mening, dat reeds veel schoons aan landschap en gebouwen verloren is gegaan.

We hopen dan ook van ganser harte dat het rapport Vechtlandschap een grote bijdrage zal blijken te zijn om te komen tot een werkelijk grootse aanpak van de gesignaleerde problemen. Inderdaad hier staan we met ons allen voor een enorm karwei, waarbij we moeten beseffen, dat bijna elke verdere aantasting van het landschap of afbraak van huizen of andere objecten onherstelbaar is.

Ja zeker, we zien in Maarssen veel goede zaken op het gebied van restauratie van onze oude huizen, maar tegelijkertijd verviel Endelhoven tot een puinhoop en werd de omgeving van Endelhoven en Goudestein ont sierd door de bouw van een "semi-permanente" gemeentesecretarie.

Terwijl op dit moment drie, vier gevels aan de Schippersgracht tegelijk grondig onder handen worden genomen, wordt één der laatste gaven onderpuien aan de Kaatsbaan, nl. die van de voormalige smederij van Schoonhoven, verknoeid door het plaatsen van ruiten in de oude deurkozijnen.

Wie had gedacht toen de boerderij aan de Bolensteinstraat werd afgebroken, dat de groentenzaak even verder in de straat in 1977 nog eens totaal gerestaureerd zou worden? De minister van CRM liet kort geleden de gemeente Maarssen weten dat de subsidiabele kosten voor deze restauratiewerkzaamheden zijn bepaald op f 247. 590,-. Hetgeen betekent dat zowel rijk als gemeente 30% van deze kosten voor hun rekening nemen.

Hieruit blijkt duidelijk tot welke grote offers men bereid zal moeten zijn om zelfs betrekkelijk kleine objecten te kunnen restaureren en behouden. Wie thans het resultaat ziet, zal met ons dik tevreden zijn over hetgeen in dit geval tot stand werd gebracht. Het is tevens een understreping van de stelling in het rapport dat in veel gevallen particuliere bewoning en of een juist gebruik van een monument een erg goede zaak is. Voor leeg komende monumenten zal dan ook altijd met spoed en zorgvuldigheid een passende bestemming moeten worden gezocht.

Een ander punt uit het rapport betreft de enorme toename van de pleziervaart op Vecht en Plassen, hetgeen uiteraard ook weer problemen oplevert.

Wij zouden in dit verband graag willen wij-

zen op de toenemende vervuiling langs het Zandpad en de onaanvaardbare situatie dat jachten een permanente ligplaats krijgen langs Vecht en grachten, zodat zeker buiten het vaarseizoen een aantasting van het beschermde dorpsgezicht plaats vindt. Het rapport beveelt verder aan om te komen tot een betere bestudering en bewaring van kaarten en ander archief-materiaal. Ook zouden de monumentenlijsten e. d. accurater bijgehouden moeten worden teneinde eventuele veranderingen en aantastingen der monumenten sneller op te kunnen sporen. Het lijkt ons zinvol hierbij op te merken, dat ook de Maarssense monumentenlijst van dit moment weinig up to date is. Het rapport bevat verder ook nog de volgende tip voor alle eigenaren van de ongeveer 150 monumenten in Oud-Zuilen, Maarssen en Tienhoven. Zij kunnen zich sinds kort aanmelden bij de Utrechtse afdeling van de Stichting Monumentenwacht voor een abonnement. Deze stichting inspecteert dan twee maal per jaar de monumenten. De inspectie beperkt zich tot de daken en goten, terwijl rapport wordt opgemaakt van de staat waarin het gebouw zich bevindt. Kleine reparaties worden ter plaatse verricht. Grote onderhoudsgebreken worden in het rapport aan de eigenaar voorgelegd, die met behulp van een plaatselijke aannemer de gebreken zal moeten verhelpen. Tot slot citeren we nog uit het voorwoord

van het rapport Vechtlandschap de laatste zin, waarin de directeuren van Staatsbosbeheer en Monumentenzorg de hoop uitspreken dat bestuurders, belangstellenden en belanghebbenden een vruchtbaar gebruik zullen weten te maken van het rapport. "De Monumenten-commissie van de Historische Kring Maarssen" proefde de vrucht en was buitengewoon tevreden over de smaak en beveelt haar dan ook van harte aan.

J. H. Sagel.

Litteratuur:

- 1) Rapport van de werkgroep Vechtlandschap. Uitgave, Staatsbosbeheer Utrecht, tweede druk 1977, f 35, --.
- 2) Rapport Vechtlandschap: een boeiende boedelbeschrijving. Uitgave, Het Utrechts Nieuwsblad, krant van 3-12-1976.
- 3) De Monumentenlijst van de gemeente Maarssen (Volgens artikel 9 van de Monumenten Wet). Uitgave Gemeente Maarssen.
- 4) Verzameling Raadsstukken 1977, Nr. 163. Uitgave Gemeente Maarssen.
- 5) Monumentenwacht stopt snel verval cultuurgoed. Uitgave, Het Utrechts Nieuwsblad, krant van 27-4-1976.



VOOR AL UW TRANSPORTEN

**INTERNATIONAAL TRANSPORT-
EN LIJNDIENSTBEDRIJF**

H. van Elst & Zoon

**DIEPENDAALSEDIJK 10 MAARSSEN
TEL. 1298**

Ford Dealer in de Vechtstreek



OOK VOOR A-1 GEBRUIKTE WAGENS



BREUKELEN
STRAATWEG 109
TEL. 03462 - 1745

MAARSSSEN
STRAATWEG 2-4
TEL. 03465 - 2541



Autobedrijf Rooleveld BV
